

УДК 657.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-5.15>

Шестерняк М.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансового контролю та аудиту,
Західноукраїнський національний університет

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СИСТЕМУ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

У статті дано особливості впливу глобалізаційних процесів на розвиток системи обліку, розкрито сутність таких процесів як «глобалізм» (взаємопроникнення економік різних країн внаслідок якого має створитися цивілізація нового типу у світовому масштабі) та «глобалізація» (надання чому-небудь глобальних масштабів, глобального характеру). Обґрунтовано необхідність їх трансформації в напрямі створення концепції розвитку бухгалтерського обліку в Україні, розглянуто питання гармонізації та стандартизації облікової практики в світі. Висвітлено проблему формування фінансової звітності в Україні відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності в умовах глобалізації та розкрито проблему гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах глобалізації.

Ключові слова: глобалізм, глобалізація, глобалізація ринкової системи, облік, система обліку, фінансова звітність, стандартизація, міжнародні стандарти фінансової звітності, положення (стандарт) бухгалтерського обліку.

GLOBALIZATION PROCESSES AS A FACTOR OF INFLUENCE ON THE ACCOUNTING SYSTEM IN UKRAINE

Shesternyak Mariya

West Ukrainian National University

The article examines the features of the impact of globalization processes on the development of the accounting system. The essence of such processes as "globalism" (interpenetration of economies of different countries as a result of which a new type of civilization should be created on a global scale) and "globalization" (giving something global scale, global character) is revealed. The necessity of their transformation in the direction of creation of the concept of development of accounting in Ukraine is substantiated. It is noted that accounting in each industry has its own specific features, but the basic provisions of accounting are the same and common to all industries and activities. The issues of harmonization and standardization of accounting practice in the world are studied. It is noted that the issue of standardization of accounting in the world is determined by two bases: 1) IAS (International Accounting Standards) – International Financial Reporting Standards (IFRS) – London Office; 2) GAAP US (Generally Accepted Accounting Principles) – generally accepted accounting principles of the United States. The problem of formation of financial reporting in Ukraine in accordance with the International Financial Reporting Standards in the context of globalization is highlighted. The process of Ukraine's transition to a market economy is considered. It is emphasized that the development of market relations in Ukraine and the integration of its economy into the world economy determine the formation of the accounting system in accordance with generally accepted principles and standards in international practice. As a result, economic transformations and processes of formation of market relations in Ukraine at all levels. The command-and-control system of management and accounting is a thing of the past. Modern management methods require updating the theoretical and methodological foundations of accounting and decentralization of management. The problem of harmonization of accounting and financial reporting in the context of globalization is revealed. Reforming the accounting system in accordance with IFRS has a positive effect on the expansion of information opportunities in the context of the accounting system itself.

Keywords: globalism, globalization, globalization of the market system, accounting, accounting system, financial statements, standardization; international financial reporting standards, provisions (standard) of accounting.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси формування і розвитку ринкових відносин, перебудови господарського механізму, реорганізація управління на всіх рівнях, розвиток міжнародної торгівлі, виникнення транснаціональних корпорацій, промислово-фінансових груп, визначили необхідність гармонізації та стандартизації системи обліку на міжнародному рівні. Водночас в Україні економічні перетворення, що тривають під впливом цих глобалізаційних процесів, відбуваються у різних сферах на всіх рівнях, однак саме система обліку та застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності потребують цих

реформ найбільше, оскільки звітність підприємства є аналізом господарської діяльності та передумовою для формування нових бізнес-проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми глобалізації, її сутність та наслідки досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: А.В. Бекоєв, В.Г. Белопицький, О.Г. Білоус, Д.Г. Лук'яненко, Г.Г. Кірейцев, С.В. Любимцева, В. Єфимов, Г. Мінс, Д. Шнайдер та інші. Проблемні питання розвитку національної системи бухгалтерського обліку та впливу глобалізаційних процесів на систему обліку розглядали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні учені-

економісти і практики: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлюк, П.Є. Житницький, З.-М.В. Задорожний, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, Я.Д. Крупка, Ю.А. Кузьмінський, Н.М. Малюга, Є.М. Мних, Л.В. Наповодська, В.М. Пархоменко, М.С. Пушкар, В.С. Рудницький, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко [5], П.Я. Хомин, Л.В. Чижевська, М.М. Шигун та інші. Наукові роботи цих вчених висвітлюють проблему реформування та обґрунтування необхідності застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ).

Постановка завдання. Метою написання статті є дослідження впливу глобалізаційних процесів на розвиток системи обліку в Україні у контексті теоретико-методологічних та організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку. Досягнення визначеної мети передбачає реалізацію поставлених автором завдань: опрацювати економічну літературу, що висвітлює особливості впливу глобалізаційних процесів на розвиток системи обліку; розкрити сутність таких процесів як «глобалізм» та «глобалізація»; обґрунтувати необхідність їх трансформації в напрямі створення концепції розвитку бухгалтерського обліку в Україні; дослідити питання гармонізації та стандартизації облікової практики в світі; висвітлити проблему формування фінансової звітності в Україні відповідно до МСФЗ в умовах глобалізації; розглянути процес переходу України до ринкової економіки; розкрити питання гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах глобалізації.

Вклад основного матеріалу дослідження. В сучасний період глобалізація є невід'ємним процесом, що має місце в світовій економіці та є однією з найвпливовіших сил, що визначає безпеку країн в економічній, соціальній та екологічній сферах, оскільки зачіпає виробництво товарів і послуг, використання природних, трудових та інформаційних ресурсів, інвестицій в фізичний та людський капітал. Тобто, визначає економічний розвиток, соціальне становище та екологічні наслідки для суспільства [1, с. 301].

Зважаючи на це, важливо розрізнити такі процеси як «глобалізм» та «глобалізація». Так, у довідковій літературі дефініцію «глобалізм» (від «глобальний») розглядають з двох позицій: 1) зовнішня політика якої-небудь держави, заснована на втручанні у внутрішні справи інших країн, на нав'язуванні своєї волі; 2) масштабність (наприклад, глобалізм проблеми) [2, с. 161]. Іншими словами, «глобалізм» – взаємопроникнення економік різних країн внаслідок якого має створитися цивілізація нового типу у світовому масштабі.

«Глобалізація» – це поняття, яке останніх кілька років є домінуючою характеристикою розвитку сучасного світу, оскільки впливає на зміну місця та ролі окремої держави в світових соціально-політичних та зокрема, економічних процесах [3, с. 74]. «Глобалізація» – це надання або приписування чому-небудь глобальних масштабів, глобального характеру, наприклад, глобалізація економіки [4, с. 145].

Глобалізація ринкової системи господарювання є найважливішим фактором розвитку світових економічних відносин кінця ХХ – початку ХХІ ст. та об'єктом досліджень вчених та практиків. При цьому, глобалізація економіки, суспільно-економічні зміни, всебічне поглинання міжнародних відносин, економіко-рефор-

маторські перетворення, виникнення та розвиток транснаціональних корпорацій та промислово-фінансових груп визначили необхідність гармонізації та стандартизації системи обліку на міжнародному рівні [1, с. 301].

Потрібно врахувати, що інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний рік відображають у фінансовій звітності. Бухгалтерський облік у кожній окремій галузі діяльності має свої специфічні особливості, проте основні положення ведення обліку єдині та спільні для усіх галузей господарювання та видів діяльності. Користувачами фінансової звітності є керівництво та працівники підприємства, органи державного управління, інвестори, власники, замовники, банки, постачальники та інші кредитори.

Звітність використовується в підприємствах, в організаціях, установах з метою аналізу господарської діяльності, контролю за виконанням завдань, пошуку резервів скорочення витрат і збитків, формування нових бізнес-планів, прогнозів тощо. Звітність підприємства – це перше джерело, це реклама про його діяльність, яка стала елементом інфраструктури ринкової економіки і засобом комунікацій (зв'язку) [5, с. 349].

Проблема гармонізації та стандартизації облікової практики в світі виникає в результаті розвитку міжнародних відносин, посилення процесів економічної інтеграції країн та формування нових сучасних методів управління.

Як відомо, 29 червня 1973 року професійні бухгалтерські організації економічно розвинутих країн світу (Австралії, Великобританії, Ірландії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Мексики, США, Франції, Японії) підписавши угоду створили Комітет з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі – Комітет з МСБО). У 2000 році Комітет з МСБО перейменували на Раду з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі – Рада з МСБО), діяльність якої спрямована на гармонізацію національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та облікових політик різних країн. Головне завдання Ради з МСБО – це розробка та впровадження єдиної системи зрозумілих та прийнятних Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Таким чином, у світовій обліковій системі проблема гармонізації та стандартизації облікової практики знайшла своє вирішення у створенні Комітету з МСБО, який перейменовано на Раду з МСБО. Зауважимо, що вже на кінець 2000 року до складу Ради з МСБО входять всі професійні бухгалтерські організації (більше 140), які є членами Міжнародної федерації бухгалтерів (далі – МФБ).

У 2001 році в США започатковано корпоративні крахи. Розпочинається активне обговорення перспектив «конвергенції» US GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) і МСБО. Проведено засідання Ради з МСБО в штаб-квартирі Ради зі стандартів бухгалтерського обліку США. У квітні того ж 2001 року Рада з МСБО стає Радою з МСФЗ.

Виходячи з цього, зазначимо, що в питанні стандартизації бухгалтерського обліку в світі визначають два бази:

1) IAS (International Accounting Standards) – Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) – Лондонський офіс;

2) GAAP US (Generally Accepted Accounting Principles) – загально визнані облікові принципи США.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) – це цілісна, постійно удосконалювана система обліку та фінансової звітності, що узагальнює облікові принципи і правила складання фінансових звітів. МСФЗ спрямовані на зближення методології обліку та звітності різних країн. Звернемо увагу, що ці стандарти виникли в результаті посилення процесів економічної інтеграції країн. Метою стандартів є однозначне тлумачення принципів, правил та алгоритмів обліку в різних країнах.

За таких умов розвиток ринкових відносин в Україні та інтеграція її економіки в світове господарство визначають формування системи обліку відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів та стандартів. Як наслідок, економічні перетворення та процеси формування ринкових відносин в Україні на всіх рівнях. Командно-адміністративна система управління та ведення бухгалтерського обліку залишається в минулому. Сучасні методи управління вимагають оновлення теоретико-методологічних основ бухгалтерського обліку та децентралізації управління.

Перехід України до ринкових відносин, тобто вільного підприємництва та досконалої конкуренції, становлення ринкової економіки, створення нових господарських структур різних форм власності, розвиток міжнародних економічних зв'язків обумовлюють необхідність удосконалення як теорії, так і практики бухгалтерського обліку. Саме впровадження ринкових механізмів та реформування економічних відносин вимагали внесення змін у систему обліку з метою отримання достовірної інформації для прийняття економічних рішень.

Як відомо, процес трансформації обліку в Україні бере свій початок у 1992 році. Так, зокрема, Президентом України виданий Указ № 303/92 від 23.05.1992 року «Про перехід до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики» [6]. На підставі цього Указу було створено Координаційну раду з питань організації переходу України на міжнародну систему обліку і статистики, сформовано відповідні робочі групи з провідних науковців та фахівців, працівників міністерств і відомств України, визначено конкретні заходи, розроблено та затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 326 від 04.05.1993 року «Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики» [7].

Звернемо увагу, що Державна програма переходу на міжнародну систему обліку і статистики передбачала створення методологічно-правової бази обліку України. Відповідно, для виконання цієї програми було прийнято ряд законів України та інших нормативних документів, що регулювали аудиторську діяльність, статистику та державну контрольно-ревізійну службу. Окрім цього, зроблено доповнення до Плану рахунків бухгалтерського обліку, які відобразили зміни в фінансово-господарській практиці підприємств та організацій.

Потрібно врахувати, що фінансова звітність, яку складають підприємства та організації різних країн світу має певні відмінності. Причиною цих відмінностей можуть бути економічні, політичні або соціальні чинники. Саме через відмінності ускладнюється аналіз інформації про прийняття рішень в умовах розвитку

міжнародної торгівлі та транснаціональних корпорацій. Щоб досягти професійного регулювання обліку на міжнародному рівні здійснюється стандартизація та уніфікація бухгалтерського обліку. Фінансова звітність, складена згідно МСБО, є загальною для всіх та задовольняє інформаційні потреби користувачів різних країн.

Формування фінансової звітності відповідно до МСБО є одною із визначальних ознак, що відкриває підприємствам та організаціям України можливість приєднання до міжнародних ринків. При цьому важливо, щоб гармонізація бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах глобалізації різних країн відбувалася з погодження різних систем обліку та звітності шляхом введення до їх процесу стандартизації із збереженням національних розбіжностей.

Як свідчить практика, зміни в системі обліку і звітності відбуваються дуже повільно. Через певні об'єктивні і суб'єктивні причини радикальних зрушень не відбулося. Тому, приймаються нові програми та постанови, законодавчі акти та нормативні документи, які передбачають ряд заходів щодо послідовного реформування системи обліку і звітності. Процеси трансформації обліку відповідно до міжнародних стандартів вимагають великих зусиль. Трансформація бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів є передумовою реформування економіки України. Разом з тим, в умовах становлення глобального інформаційного суспільства важливим є створення концепції розвитку системи обліку в Україні [1, с. 303].

В умовах глобалізації важливим завданням для здійснення практики бухгалтерського обліку на підприємствах України є адаптація вітчизняного законодавства до законодавчих норм Європейського Союзу. Реформування системи бухгалтерського обліку з урахуванням МСФЗ позитивно впливає на розширення інформаційних можливостей в контексті самої системи обліку.

Глобалізація суттєво послабила роль та значення традиційних національних систем регулювання обліку шляхом запровадження, функціонування та широкі взаємодії відповідних міжнародних організацій. Однак, створити потужні наднаціональні механізми регулювання в цій сфері на даний момент поки ще не вдалося, оскільки в результаті світової економічної кризи загальмувалися саме процеси гармонізації облікових систем та тривають дискусії щодо вибору бази формування загальносвітової моделі обліку. Тому, саме визнання об'єктивної необхідності використання загальноприйнятих підходів до ведення обліку та складання звітності прискорить процес пошуку компромісу в цьому питанні [1, с. 303–304].

З вищезазначеного випливає, що світова ринкова економіка розвивається в напрямку створення глобальних економічних систем, а інвестиції та діяльність більшості підприємств та організацій стають міжнародними. Відповідно професійні бухгалтери повинні оволодіти глобальним світоглядом та розуміти вимоги глобалізаційних та інтеграційних процесів сучасного світу, що здійснюють значний вплив на розвиток бухгалтерського обліку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на основі проведених досліджень зробимо такі висновки:

1. Можна виділити три напрями гармонізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності

України: гармонізація з МСБО та МСФЗ; гармонізація бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з директивами ЄС, що надзвичайно важливо в контексті прийнятого курсу на Євроінтеграцію; гармонізація обліку у середині самої країни, тобто узгодження фінансового обліку та звітності з податковим законодавством.

2. Глобалізація сприяла зменшенню розбіжностей в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, що у свою чергу, спрощує аналіз інформації про прийняття рішень в умовах розвитку міжнародної торгівлі та транснаціональних корпорацій.

3. Існує ряд проблемних питань щодо удосконалення системи обліку в глобальному інформаційному суспільстві (удосконалення методологічного інструментарію бухгалтерського обліку як науки; неврегульованість облікової системи; уточнення принципів та методів бухгалтерського обліку в глобальному інформаційному суспільстві; вплив інформаційних технологій на теорію і практику бухгалтерського обліку; тощо).

4. Створити потужні національні механізми регулювання обліку в умовах світової економічної кризи та пандемії таки не вдалося. Тривають дискусії щодо вибору бази формування загальносвітової моделі обліку.

Список використаних джерел:

1. Шестерняк М.М. Вплив глобалізаційних процесів на систему обліку і звітності. *Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 10 вер. 2019 р.). Тернопіль, 2019. С. 301–304. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35759/1/Шестерняк_THEU_2019.pdf

2. Новий словник іноземних слів: близько 40000 сл. і словосполучень / за ред. Л. І. Шевченко. Київ, 2008. 672 с.

3. Шестерняк М.М. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми глобалізації. *Актуальні проблеми державного фінансового контролю та аудиту в Україні* : матеріали круглого столу, (Тернопіль, 3 бер. 2015 р.). Тернопіль, 2015. С. 74–81. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/27026/1/ДФКвУкраїні_2015_Шестерняк.pdf

4. Словник іноземних слів / за ред. С.Я. Єрмоленко. Харків, 2006. 623 с.

5. Ткаченко Н.М. Формування фінансової звітності в умовах глобалізації. *Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізації процесів у світовій економіці: Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. Спецвипуск № 29, Ч. 1. С. 348–351.

6. Указ Президента України «Про перехід до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики», № 303/92, редакція від 18.04.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303/92#Text>.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Державна програма переходу на міжнародну систему обліку і статистики», № 326 від 04.05.1993 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/326-93>

8. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», № 3332-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3332-17>.

9. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», № 537-16. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.

10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, (із змінами і доповненнями), поточна редакція від 29.10.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

11. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010.

12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів», № 1706 від 28.10.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-%D0%BF#Text>.

13. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні», № 911-р від 24.10.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80#Text>.

References:

1. Shesternyak M.M. The impact of globalization processes on the system of accounting and reporting. *Modern determinants of fiscal policy: local and international dimension*: materials of the III International scientific-practical conf. (Ternopil, September 10, 2019). Ternopil, 2019. P. 301–304. Available at: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35759/1/Шестерняк_THEU_2019.pdf.

2. New dictionary of foreign words: about 40,000 words. and phrases / ed. L.I. Shevchenko. Kyiv, 2008. 672 p.

3. Shesternyak M.M. State financial control in Ukraine: problems of globalization. *Current issues of public financial control and audit in Ukraine*: materials of the round table, (Ternopil, March 3, 2015). Ternopil, 2015. P. 74-81. Available at: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/27026/1/ДФК в Україні_2015_Шестерняк.pdf

4. Dictionary of foreign words / ed. S.Ya. Yermolenko. Kharkiv, 2006. 623 p.

5. Tkachenko N.M. (2011) Formation of financial statements in the context of globalization. *Improving accounting, analysis, auditing and reporting in today's globalization of processes in the world economy: Scientific Bulletin of Uzhgorod University*. Special issue № 29, Part 1, pp. 348–351.

6. Decree of the President of Ukraine «On the transition to the generally accepted system of accounting and statistics in international practice», № 303/92, version of 18.04.2011. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303/92#Text>.

7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «State Program for the Transition to the International System of Accounting and Statistics», № 326 of 04.05.1993. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/326-93>.

8. Law of Ukraine «On Amendments to the Law of Ukraine» On Accounting and Financial Reporting in Ukraine, № 3332-VI. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3332-17>.

9. Law of Ukraine «On the basic principles of information society development in Ukraine for 2007-2015», № 537-16. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.

10. Instructions on the application of the Chart of Accounts for accounting of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations (as amended), current version dated 29.10.2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

11. International Financial Reporting Standards. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010.

12. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Program of reforming the accounting system with the application of international standards», 701706 dated 28.10.1998. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-%D0%BF#Text>.

13. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Strategy for the Application of International Financial Reporting Standards in Ukraine», № 911-r of 24.10.2007. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80#Text>.

E-mail: shesternyak_m@ukr.net